

شاعر و سینتاکس و سیمانتیک

هاشم سدرج

پیشتره» مؤر فیمیش خوی به هوی فونیمه وه ده نوینریت بروانه «زمانه وانى - د. محمه د مه عرووف فه تاح» نهى به هرهى شاعیریکى نه فیندار و مه عرفى ده بی چون بی؟ کاتى «سوقرات» له نووره کانى جوانى و نه فین ده دوی ئیژى [نه فینداریک ههستى مهستتره له که سیک که نه فیندار نه بووه] لیروهه «غه ریزه ی ناره زوو به دواى له زه تدا ده گه ری، نه و ناره زوو ه که رو به رووی ناوه ز ده بیته وه، چیر وه رگرتنه له جوانى، به تاییه تی چیرى جوانى جهسته، که پیی ده گوتری ئیروس» بویه «نه فین هه میسه دهستى ههستیکی چیربه خشى روجه و نه فینداریش ده بی دیوانه بی». نه و چرکه ساتى به هرهى شاعرى که ئیکسیرى روجه به تیشکه نادیاره کانى جوانى سه رمهست و هه پیرانه نه مه کرده ی نه فسوونکارانه ی ئیروسه، چونکه «ئیروس هیتیکه بو جوانى و دلکیشکردنى به رانه ر» یا خو سپاردنى به هرهیه به چرکه خه ته رناکه کانى شیتیتى نه فین و به نیازی ده سگیربونی نه و توحفه ی جوانییه ی که شه پؤل ددا و عه ترى گوله نالتوونا وییه کانى ره ها ده پزینى و لاسای جوانى پیروزی نه به دى و راستینه یه که هه رگیزاو هه رگیز ده سگیرنایى، که چی زورجار رسته ی میونحه ریفى شاعرى له ریساکانى سه لته نه تی عه قل و مؤرال و ترادیسون لاددها و ده یه وئى له نه ماره تی گه مه ی سیاق و بنیادی رسته دا چه شنى کاهینیکى نه نارشیزمى نه فسوونکار و جادووگه ر کۆده نه فسانه یی و ته لیسماوییه کانى راقه بکرتین، یا وه ک شوخ و شه نگیکی لاواز و بنیسی که ناله کانى ئیرو تیک. به لارولانجه و هانکه هانک و ناوازه و زه مزه مه کانى ئیروسى له فه زای تیکستدا ده له نجی و نقیمى نالی خشله کانى جهسته و ده لاله ناوازه و شاراوه کانى ده روونى ده تروسکیتنى و گه مه ی ناگرینى سیکسى له گه ل پیت و مؤرفیم و واژه و بیتزه و فونیمه کان نه نجام ددها و گوزارشت له چه مکى پووچیتى چاره نووسه خالى و به تاله کانى بوون و گه ر دوون ده کا،

(به هره) یا نه و هیتزه و وزه / مهستکه ر و نه شه به خش و ئیکسیرییه ی که تیکه له به دورجه کانى روج و دل و ده روون و زهینى شاعیره وه، هاوکات کاربگه رترین هوکار و به رجهسته کهرى دارژانى فورمى نوئ و فه زای نه فسوونى و زمانى مه جازى و دنیا یه کی فره په هه ند و شه پؤلدارى بواره کانى داهینانه.

ئاخاوتنى ناویته به هره ش هه میسه و هه رده م سه رمهست و سه رشیت و لیوانلیوه له سۆزه کانى بیه هوده یی و هه شیشه کانى بزکاندن «شطحات»، هه رووه ها زمان پیروهه «پیروهی دهنگ به پیروهی واتا» (کۆمه له رسته یه که که ریزمان ده ریان ده کات)، «چۆمسکی» زمان ره مزه - نه م دهنگانه شتیک ده نویتن که خو یان نین و پیوه ندی نیوان شته که و نه و دهنگه ی ده نیوتنى پیوه ندییه کی له خو وه یه زمان دهنگه «قسه له نووسین له

رسته یهک که هه لگري مۆرک و خهسلته بارگاوييه کاني وشه ی سهرمهست و ههستی دیونیزۆسیه تارادهیهک له جیهانی رتساکانی داریشتن و نامرازه ئەقلانییه کانی «زانستی پیکهاتهی په یث» و کۆمهله کورتکراوه کانی هیتما و ویرگول و نامازه و دهلاله و کهوانه کانی «سینتاکس» دوورکه و تۆتهوه و بۆته خاوهندی داریشتنیکی جیاوازی سیاقی، ئەمهیش بههۆی دهنگی جادوویی وشه و داریژانه کانی ترپه و ئیقاچه کانی دل و دهروون و حهشیشی بههروه که رسته و دهسته واژه و فریزهکان به ههست و ئیحساسی غه ریب غه ریب هه لدهدرین و ماوه و مهودا و دهرفه تیک بۆ کرده کانی راقه و لیکدانه وه ده په خستین. «نیچه» ئیژۆ «چه تره کهم ونکرد» نه کات دیاره نه شوین. نووسین چالاکی زینیی کۆجیتۆی بههروه کی ناگرینی ئەقینداریکی دیوانه زهدهیه که هه لگري باکگراونده جیاوازی جیاوازه کانی خوده، ئەو خوده مه عریفیهی که هه همیشه باکگراونده کی به شپوهیه کی بهردهوام له گۆران و دهوله مه نکرندی له زه ته کانی رۆحدايه و ئەو شارهزا و به له ده به نازادییه کانی کرده ی نووسین و ههستی کۆتاهاتی وجوده و مۆلت و مهودا ناواده کانی مهرگ و ههستی ئاته شینی ئەقین و جوانی و چرکه بیه و ده بیه کانی سۆزا ئیتر کاتی تیکست ده بیته توحفه و مولکی زه من ده که ویتته بهردهستی جۆره ها ره خه کاری خاوهن [زهین ای دۆگمایی و سه له فی و ئوسولئی. تاد، که چی ره خه کاری هونه رمه ند که خاوهن رۆحیکی کراوه ی ره نگا و ره نگی گهردوونی و دید و بۆچوون و جیهانبینی مه عریفیهی، به تاییه تی مه عریفیهی ئیستیتیکی ده توانی به پیتی هه لچوون و هه ستیاری و چیرۆی جوانناسی و نه ههستی گه شه ی پیداو رووه و زه ماوه ند و که رنه قاله کانی هه لوه شان هه وه گه ری راییمالی و ده لاله ته نازیه ره ره کانی بدوینئ. نهک له سه ر میتزی کۆنینه ی نه شته رگه ریدا چه شنی ته رمیکی بی گیان هه لیخا و به چه قۆ ده مکوله کانی دوور له عیشق و ئەقین و رۆح و مه حه ببهت و به هره کانی سۆفیگه ری جهسته ی عیشوه گه ری تیکست پاره پاره بکری! ههروه ها دهقی ئەقیندار که خودان جهسته یه کی زمانی شیعریه ناکری و نابیی خالی بی له توخمه مه لعوناوییه کانی ئیرو تیک و شه پۆله حه شیشیهی کانی ئیرو س! چونکه هه همیشه و هه ردهم چه ند خالیکی هاوبه شی ههستی و نااگایی و گیانی و ژوانبه ندی ههس له نیوان تیکستی کراوه ی فره ره هه ندی زیندووی شیعی که هه لگري توخم و ره گه زه

شاراوه کانی زمان و مه عریفیهی ئیستیتیکیه له گه ل گیانی نه سه ر هوت و نیگه رانی ره خه کاری هونه رمه ند و سۆفیزم که به هۆی میتۆدی مه عریفیهی له فه زای «سیمانتیک» ی ده قدا ده که ویتته کارکردن و سه ره تا به ئاواز و له ره و زایه له ی زه مزه مه کانی مهمله که تی که رنه قاله کانی سیحری وشه و بنیادی رووکهش، سه رمه ست و نه شته دار و جه زبه دار و شهیدا و مویته لایه... ئەو به دوای سیبهر و شه به نگی زناکیکی ئەقینیدا سه رگه ردا نه که له نیو دورج و دالانه کانی گیانی خۆیدا و نیکردووه و نایدۆزیتته وه، ههروه ها به دوای ااتا و دهلاله ی نیشانه و هیتما و نامازه کاندای ده گه ری و یا له کرده ی تیکشکاننده کانی لۆگۆسینته ریزمه وه به ره و فۆتۆسینته ریزم هه نگا و ده ها و یژۆ، یا له نیو تیکستیکی خه یالا ویدا ئەو دیوی دهلاله ی خه یاله ده گمه نه کانی خۆی ده دۆزیتته وه و گیانی ده نگه کان ده دوینئ، چونکه ده نگ رۆحه و هه همیشه ده سه لاته کانی ئیستاتیک ده ورووژیتئی. له میان فه زاو فۆرمی پیت و مۆرفیم و جووله و له ره و ویرگول و برکه و ئاواز و مۆسیقا و زرنگانه کانه وه به ره و بنیادی قوولی جیهانی دهلاله... تا بتوانی له ئاسته کانی «واتا» بدوی و هه لیانبه وشیتئی. به دوای تیکستی «غائب» دا ده گه ری. یا ئەو نه گوتراوانه ی که به راشکاوی نه درکینران و له جیهان و پیه ونده یه ئالۆز و جوانه کانی رسته و دهسته واژه دا به شاراوه یی حه شاردران... به لام ئەو ره خه کاره هه ستیار و داد په ره ور و گه ردوونیه کیه؟ بتوانی له نوا و زاخۆن و دالان و حه شارگه چینچینه کانی بنیادی قوولی زماندا دهلاله ی ده گمه ن و ناوازه و دهلال بدوینئ ئەی «ئیرۆنیه تی زمان» زمان که کرده ته هه کومیهی کان ئەنجام ده دا، و تنی شتیکی مه به ستیوونی شتیکی تره، یا که «سوسیر» نامازهی بۆ ده دا «زمانی مروت په پیره و پیکی هیتمایی تاریک و له خۆوه یه» روونیی هیتما به چه ند ریگایه ک دیتته کایه وه له تاریکیه وه به ره و روونیی، یان «ئه قنوم» مه کانی زمان بۆ پیناسه ی شتی که ماده ده نه بی، ههروه ها «فارماکۆن» ی ناخاوتن لای «ئه فلاتون» که هه م ژه ره و هه م ده رمه نانه، به لام ده ق «وهک لایه نی شیعره رایبی و فه لسه فه و زمانه وانی» - «که چۆن شیعری زمانیکی تاییه ته و فۆرمی وه رگرتوه - جان کۆهین»... ئەی تیکه لبوونی زمان به خه یال و زه وق و جوانی دله راوکی و نیگه رانییه کانی فه لسه فه ی و ره هه نده رۆحیه کان و ناو میتدی و تراژیدیا و که رنه قاله کانی عیشق و سۆفیزم و گومان و دردۆنگی و ههسته

نه هلیستیبه کان.

جا ره‌خنه‌کاری هونه‌رمه‌ند چلۆن و اتا فره ئاسته .
 جیاوازه‌کان به په‌یقین دینتی و راقه و پۆلینیان ده‌کا وه‌ک
 واتای هۆشه‌کی، لاوه‌کی، ویزدانی، شیتوازی، ده‌روونی،
 هزری، واتای تیکه‌لی.. که وابه‌سته‌ی چه‌مکی
 «سیمانتیک» و لیوانلیوه له‌به‌های ئیستیستیکی و
 ده‌لالی.. ئە‌ی ده‌نگی زمان و کرده‌ی دووباره‌بوونه‌وه‌ی
 پیت و مۆرفیم و پاژ و له‌تکردنی وشه له‌ کرده‌ی رۆناندا،
 یا سه‌مای جه‌زه‌داری ئیکسیریانه‌ی پاشگر و
 پیشگره‌کانی واژه له‌ زه‌ماوه‌ند و کۆنسیرتی ئە‌قینداریتی
 فراوانکردنی سینتاکسی رسته و گه‌یاندنی شه‌به‌نگی
 رۆحی مه‌زاداری شیعر به‌ خوینه‌ری زنگ و له‌ززه‌تمه‌ند،
 یا کیشی برگه و زه‌نگ و له‌ره‌و سیحر و ئە‌فسوونی واژه
 و تاقه وشه و هالآوی وزه‌ی دارپشتن و بنیادی ده‌ق و
 زمانی مه‌جازی و خه‌یال و فه‌زاو وینه و زناک و
 جیهانبینی و لیکسیکی شاعیر و ئیحا و ناماژه و فره
 مانایی و حاله‌تی رۆحی و پینه و شیتوازی ده‌رپین و
 که‌رسته‌ی شیعی و که له‌ فۆرمیکی تایبه‌ت و جیاوازا
 ده‌که‌وینه به‌ر ده‌سه‌لاتی ره‌خنه‌کاری هونه‌رمه‌ند که‌واته
 هه‌موو هه‌ول و کۆشش و به‌خششی شیعر بۆ خوینه‌ره! کام
 هه‌ول [کاتی مه‌عشوق له‌ دلێ شاعیر ده‌رده‌که‌وی، ئە‌مه
 وا ده‌گه‌یه‌نی که شاعیر تووشی دره‌وشانه‌وه هاتووه، واته
 ئیشراقی به‌رکه‌وتووه] به‌لام [له‌م گه‌ردوونه وه‌همه که
 وجوودیکی راسته‌قینه‌ی نییه] به‌گوته‌ی «ابن عربی»
 [عیشق ده‌بیته مورادیفی مه‌عریفه و مه‌عریفه‌ش ده‌بیته
 مورادیفی عیشق که‌واته «منی شیعر» به‌شیتوویه‌کی
 به‌رده‌وام و له‌ ریگه‌ی وه‌هم و خه‌یال و هالآوه‌کانی
 جوانییه‌وه خه‌فه‌ت و مه‌ینه‌ت و ئازاره‌کانی عیشق
 ده‌نووسیته‌وه، نووسینیک که ئاویته‌ی چه‌مکه‌کانی
 سیمۆلۆژی و ئیستیستیکی و ئیرۆتیک... ده‌بی، پر به‌تی
 له‌ له‌ززه‌ت و غه‌مگینی و ئازاره‌کانی وه‌جد ده‌بی ئە‌وه‌ش
 بدرکینری که «رسته واتابه‌خشه‌کان له‌ هه‌موو زمانه‌کانی
 دنیا» له [بکه‌ر و فرمان و ته‌واوکه‌ر] پیکدین و
 هه‌موو پیکه‌اته زمانییه‌کانی جیهانبینیش له‌ پاژه و
 خزمه‌تی «نا» دایه ناو.

۲۰۰۵/۱/۱۸